

**Висновки.** Таким чином, аналіз обставин творчості Пірі Рейса, джерел, які він можливо використав у своїх працях, а також зміст його карт свідчить, що у порівнянні з іншими картографічними творами того часу його карти окремих районів Середземного моря були найбільш точними і користувалися попитом у сучасників. А його карту світу 1513 року можна вважати найбільш досконалою й оригінальною.

*Рецензент – канд. геогр. наук, проф. А.М. Молочко*

#### **Література:**

1. *Багров Л.* История картографии / Пер. с англ. Н.И. Лисовой. – М.: ЗАО Центрполиграф, 2004. – 319 с.
2. *Гордеев А.Ю.* Картографічні школи зі створення портоланів // Вісник геодезії та картографії. – 2008. – № 5. – С. 23–27.
3. Морські навігаційні карти: Навч.-метод. посіб. для студентів-картографів / *А.Ю. Гордеев, Н.О. Полякова, В.О. Шевченко* та ін. – К.: КиївЦНТЕІ, 2009. – 44 с.
4. Острів Зміїний. Природа і люди: Монографія / *Д.В. Ніколаєнко, В.М. Пащенко, М.О. Трюхан, А.Ю. Гордеев* та ін. – К., НДІГК, 2008. – 304 с.
5. *Постников А.В.* Развитие картографии и вопросы использования старых карт. – М.: НАУКА, 1985. – 213 с.
6. *Сосса Р.І.* Історія картографування території України: Підручник. – К.: Либідь, 2007. – 336 с.

А.Ю. Гордеев, В.А. Шевченко

#### **ПИРИ РЕЙС – ПРЕДСТАВИТЕЛЬ ТУРЕЦКОЙ КАРТОГРАФИЧЕСКОЙ ШКОЛЫ ПОРТОЛАНОВ**

Рассмотрены жизнь и деятельность известного турецкого мореплавателя и картографа, адмирала Пири Рейса (1470–1554 гг.). Проанализированы его выдающиеся произведения – «Книга морей» (содержащая более 200 карт и являющаяся сборником навигационных знаний того времени и одновременно лоцией Средиземного моря), а также его знаменитая карта мира 1513 года. Освещен вклад Пири Рейса в развитие морской и навигационной картографии.

**Ключевые слова:** карта-портолан, «Книга морей», навигация, морская картография.

УДК 371.214.46

О.І. Грінченко

*Харківський обласний науково-методичний інститут безперервної освіти*

### **ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ ТА УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДО ЗОВНІШНЬОГО НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ З ГЕОГРАФІЇ**

Стаття присвячена актуальному питанню сучасної географічної освіти – упровадженню зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО) з географії та підготовці вчителів і учнів до цієї форми оцінювання навчальних досягнень. Актуальність цього питання випливає із вимог модернізації навчального процесу на основі європейських стандартів якості освіти. Розглядається необхідність ознайомлення учителів геогра-

фії та учнів із загальними принципами тестування, особливостями його застосування як під час ЗНО, так і у навчальному процесі. Практичною основою дослідження є досвід проведення спецкурсу «Підготовка вчителів та учнів загальноосвітніх навчальних закладів до зовнішнього незалежного оцінювання з географії».

**Ключові слова:** географія, зовнішнє незалежне оцінювання, тест, якість освіти, навчальні досягнення.

O. Grinchenko

## **PREPARATION OF TEACHERS AND PUPILS OF GENERAL EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS TO EXTERNAL INDEPENDENT EVALUATION OF GEOGRAPHY**

The article is devoted to the actual question of modern geographical education – introduction of geography external independent evaluation (EIE) and preparation of teachers and pupils to this form of educational achievements evaluation. Actuality of this question is followed from the requirements of modernization of educational process on the basis of the European standards of quality of education. The necessity of acquaintance of teachers of geography and pupils is examined with general principles of testing, by the features of its application during EIE and in the educational process. Practical basis of research is experience of teaching of the special course «Preparation of teachers and pupils of general educational establishments to the geography external independent evaluation».

**Keywords:** geography, external independent evaluation, test, quality of education, educational achievements.

**Вступ.** Однією з актуальних проблем безперервної географічної освіти є забезпечення її якості, яка б відповідала потребам особистості і сучасного суспільства. Вирішення цієї проблеми відбувається в умовах запровадження в Україні з 2008 року зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО) у формі стандартизованого тестування, результати якого зараховуються як вступний іспит до вищого навчального закладу. До переліку навчальних предметів для ЗНО включено і географію [10].

**Вихідні передумови.** Запровадження ЗНО спонукає фахівців у галузі освіти, в тому числі і географічної, уважно проаналізувати питання готовності вчителів і учнів до тестової форми оцінювання навчальних досягнень. Що стосується географічної освіти, питання підготовки і проведення ЗНО розглядали у своїх роботах такі відомі фахівці, як Н. Бєскова [1], Т. Гільберг [3], Н. Муніч [5], Т. Назаренко [6], О. Топузов [9], О. Шматько [10] та ін. У той же час недостатньо висвітлені питання, пов'язані зі створенням і використанням тестових завдань учителями безпосередньо на уроках географії. Перш, ніж вирішувати проблему готовності учнів до ЗНО у тестовій формі, слід остаточно зняти усі питання, які виникають у вчителів географії щодо тестів та їх місця у навчальному процесі, по-новому, науково обгрунтовано підійти до проблеми використання тестових технологій у процесі навчання географії.

**Формулювання цілей статті, постановка завдання.** Метою даної статті є висвітлення шляхів підготовки вчителів і школярів до тестування як важливого різновиду педагогічних вимірювань та подолання основних проблем створення якісних тестів і виконання їх учнями. Практичною основою дослідження є досвід проведення спецкурсу «Підготовка вчителів та учнів

загальноосвітніх навчальних закладів до зовнішнього незалежного оцінювання з географії», який покликаний допомогти вчителям географії правильно організувати й проводити тестування під час поточного і підсумкового оцінювання навчальних досягнень учнів, використовуючи позитивні риси завдань у тестовій формі, готувати школярів до ЗНО з географії.

**Виклад основного матеріалу.** У роботі Харківського обласного науково-методичного інституту безперервної освіти (ХОНМІБО) щодо підвищення кваліфікації вчителів географії, удосконалення їх професійної майстерності на основі сучасних підходів до змісту, форм і методів навчання, упровадження інноваційних технологій у навчальний процес постійно приділяється увага питанням використання тестових технологій поточного і підсумкового оцінювання навчальних досягнень учнів.

На сьогодні, фактично, кожний учитель на практиці використовує тією чи іншою мірою тестові завдання на різних типах та етапах уроків. Проте, дуже часто сам формат тесту, тестового завдання сприймається занадто спрощено.

Як відомо, тест – це вимірник певного показника. Він складається з тестових завдань із заданими параметрами. Конструювання його відбувається за встановленими правилами. Набір навіть якісних тестових завдань різних форм з різних тем і курсів географії ще не є інструментом вимірювання. За В. Аванесовим, педагогічний тест – це система завдань зростаючої складності, специфічної форми, яка дозволяє якісно й ефективно виміряти рівень і структуру підготовленості іспитників [5].

На думку багатьох фахівців, географія має необмежені можливості використання тестів, оскільки оперує величезним фактичним матеріалом, що прив'язаний до певної точки, має досить усталену класифікацією об'єктів, понять і т. ін., широко використовує принципи аналізу й синтезу і в той же час має широкий спектр практичного застосування набутих знань. Таким чином, можна створити великий «банк тестових завдань», різноманітних за змістом і формою. Але саме тут виникає одна з проблем: за видимою легкістю складання тестових завдань географічного змісту криється небезпека зробити помилки в разі ігнорування вимог тестології, які зведуть нанівець об'єктивні переваги тестів як форми діагностування навчальних досягнень учнів [7].

Перш ніж розглянути питання особливостей підготовки тестів і використання тестових форм контролю на уроках географії, не зайвим буде нагадати, що кожна технологія має використовуватися там, де вона приносить найбільший ефект, і не може бути «панацеєю» від усіх проблем. Географія – світоглядний предмет, а світоглядні знання не завжди носять однозначний характер, а, отже, не завжди піддаються тестуванню.

Головне завдання учителя на уроці, як і раніше, – вчити географії, застосовуючи той арсенал методів, який дає найкращі результати. І не варто зосереджуватися лише на тестових завданнях для перевірки рівня знань, відкидаючи при цьому традиційні форми, зокрема й усне опитування. Учень повинен і говорити, і використовувати настінну карту під час від-

повіді, і виконувати практичні завдання. Уроки мають бути побудовані так, щоб діти не втратили інтересу до предмета.

У той же час, досвід проведення процедури тестування з географії у 2008 році показав, що не всі учасники ЗНО були достатньо обізнані щодо суті побудови та формування тестових завдань, їх форм і типів, а також самої процедури тестування. Така реакція учнів свідчить про їх недостатню підготовку до тестування як спеціальної процедури. Подолати ці та інші труднощі можна, поступово й систематично запроваджуючи тести як засіб оцінювання навчальних досягнень учнів уже в основній школі [10].

Найбільш складними для учнів виявилися тести, які потребували від них уміння аналізувати, порівнювати, пояснювати певний природний процес через встановлення причинно-наслідкових зв'язків, обґрунтовувати свою думку, висловлювати оціночні судження, робити загальні висновки, висувати припущення і розуміти навчальний матеріал на рівні теорії, закону чи закономірності. Викликали труднощі у виконанні й завдання, які проілюстровані малюнком, схемою чи графіком, котрі являли собою певну наочну модель природного процесу, об'єкта чи явища [1].

Учителеві географії доцільно протягом навчального року використовувати під час поточного контролю знань, підсумкового оцінювання завдання у формі тестів. Окрім цього, тестові завдання можуть використовуватися і на етапі актуалізації вивчення тієї чи іншої теми, етапі закріплення знань тощо. У той же час не слід забувати, що за своєю сутністю, призначенням, обсягом матеріалу та іншими характеристиками ЗНО відрізняється від поточного та підсумкового оцінювання.

Та все ж використання тестових технологій на уроках географії не лише сприятиме адаптуванню учнів до системи зовнішнього оцінювання, а й стане у нагоді у повсякденній роботі вчителя, адже тести прості у застосуванні, значно економлять час при проведенні опитування, дозволяють використати його в інших формах роботи на уроці. Окрім того, тестові завдання виконують не лише функцію контролю якості знань, а й навчальні функції.

Серед великої кількості безсумнівних переваг тестових технологій виділимо дві, які визначають доцільність їх широкого (але не безальтернативного) використання під час проведення поточного і підсумкового оцінювання навчальних досягнень учнів з географії: по-перше, це можливість охопити максимально широке коло питань в умовах обмеженості часу; по-друге, це об'єктивність (а при відповідному технічному забезпеченні – і автоматизація) оцінювання [4].

Учитель має право використовувати у навчальному процесі тестові завдання як власного «виробництва», так і взяті зі збірників тестових завдань, рекомендованих МОН України [2, 8]. Звичайно, що власний «продукт» краще відповідає тим цілям, що ставить перед собою вчитель, дає можливість повніше врахувати особливості навчального моменту, класу, учня і т.п. Але «аматорський» тест часто має вади, що знижує його точність як інстру-

менту вимірювання навчальних досягнень учнів. Щоб уникнути цього, слід дотримуватися таких правил:

1) чітко визначити для себе і сформулювати для учнів цілі тестування (що саме контролюється під час оцінювання навчальних досягнень учнів);

2) визначити когнітивні рівні засвоєння знань, які підлягають оцінюванню (слід пам'ятати, що вищі когнітивні рівні – аналіз, синтез, оцінювання – важко визначити за допомогою тестів);

3) визначити формати тестових завдань, які будуть використані при складанні тестів (з одного боку різноманітні формати допомагають точніше визначити рівні засвоєння знань, а з іншого – створюють додаткові труднощі для учнів, що може відбитися на кінцевому результаті);

4) широко використовувати різні форми подачі інформації: текст, карту, таблицю, графік, діаграму, малюнок, схему, світлину тощо;

5) при створенні тестових завдань чітко дотримуватись правил формулювання умови і варіантів відповідей [7];

6) створювати тестові завдання, дотримуючись вимог до навчальних досягнень учнів державного стандарту освіти і чинної програми;

7) уникати використання тестових завдань, які перевіряють тривіальні або надмірно вузькоспеціальні знання;

8) у разі використання тестів за варіантами необхідно слідкувати за дотриманням відповідності рівня складності тестових завдань у всіх варіантах;

9) якщо тест використовується для поточного чи тематичного оцінювання, після визначення рівня навчальних досягнень учнів слід ознайомити їх з правильними відповідями, звернути увагу на типові помилки, а за необхідності – повторити запитання, які викликали найбільші труднощі.

**Висновки.** За умови дотримання цих правил і систематичності роботи вчителя з використанням тестових технологій, підготовка учнів до ЗНО з географії не повинна викликати нездоланих труднощів. Майбутніх абітурієнтів треба зорієнтувати на те, що ліпші результати матиме той, хто краще знає предмет, має навички у розв'язанні тестових завдань різних форм. Впоратися із завданнями тесту зможе учень, який засвоїв матеріал шкільної програми з географії, має навички роботи з джерелами географічних знань, уміє аналізувати, синтезувати й використовувати на практиці географічні знання, має уявлення про методи географічних досліджень.

Отже, запровадження ЗНО з географії, окрім усіх покладених на нього функцій і завдань, а саме: виявити та оцінити рівень навчальних досягнень учнів з географії; оцінити ступінь підготовленості випускників загальноосвітніх навчальних закладів до подальшого навчання у вищих навчальних закладах, стимулює до навчання учнів та спонукає творчо працюючих учителів до постійного підвищення рівня своєї професійної компетентності.

*Рецензент – канд. геогр. наук, доц. А.М. Байназаров*

## Література:

1. *Бескова Н., Уварова Г.* Шкільна географічна освіта у 2008/09 навчальному році // Географія та основи економіки в школі. – 2008. – № 7–8. – С. 2–8.
2. Географія. 6-10 класи: Збірник різнорівневих завдань для тематичних атестацій та ДПА з географії. – Харків: Гімназія, 2003. – 100 с.
3. *Гільберг Т.* Тестовий контроль з географії: переваги й недоліки // Географія та основи економіки в школі. – 2008. – № 1. – С. 27–30.
4. *Жемеров А.О.* Тесты как одна из форм объективного контроля стандартов образования (на примере тестов по географии Харьковской области) // Джерело педагогічної майстерності: Метод. бюлетень. Вип. № 13. Географія. – Харків: ХОІНОПП, 1996. – С. 28–31.
5. *Муніч Н.* Учителю географії про ЗНО // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2008. – № 3. – С. 3–8.
6. *Назаренко Т.* Зовнішнє незалежне тестування // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2006. – № 29 – 32. – С. 7–10.
7. *Основи педагогічного оцінювання.* Ч. 1. Теорія: Навч.-метод. та інформ.-довідкові матеріали для пед. працівників / За заг. ред. І. Булах – К.: Майстер-клас, 2005. – 96 с.
8. *Тестові завдання для оцінювання навчальних досягнень учнів з географії / В.Е. Лунячек, Н.О. Лунячек, О.І. Грінченко та ін.* – К.: Міленіум, 2005. – 374 с.
9. *Топузов О.* Електронний педагогічний програмний засіб для підготовки учнів до зовнішнього незалежного оцінювання з географії // Географія та основи економіки в школі. – 2008. – № 7. – С. 25–30.
10. *Шматько О.Є.* ЗНО – 2009. Методичні умови забезпечення якісної підготовки учасників до тестування // Географія. – 2009. – № 1. – С. 2–6.

А.И. Гринченко

## **ПОДГОТОВКА УЧИТЕЛЕЙ И УЧАЩИХСЯ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ К ВНЕШНЕМУ НЕЗАВИСИМОМУ ОЦЕНИВАНИЮ ПО ГЕОГРАФИИ**

Статья посвящена актуальному вопросу современного географического образования – внедрению внешнего независимого оценивания (ВНО) по географии и подготовке учителей и учащихся к этой форме оценивания учебных достижений. Актуальность этого вопроса вытекает из требований модернизации учебного процесса на основе европейских стандартов качества образования. Рассматривается необходимость ознакомления учителей географии и учащихся с общими принципами тестирования, особенностями его приложения как во время ВНО, так и в учебном процессе. Практической основой исследования является опыт проведения спецкурса «Подготовка учителей и учащихся общеобразовательных учебных заведений к внешнему независимому оцениванию по географии».

**Ключевые слова:** география, внешнее независимое оценивание, тест, качество образования, учебные достижения.